

ГОДИНА XI.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 63.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Иzlази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца поједан пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

ЈОЦА САВИЋ.

(Свршетак).

У Минхену потпомаже сада много својим знањем и способностима развијање млађих снага, и то не само глумачких, но и књижевничких. У минхеничком краљевском позоришту, па и по многим другим позориштима немачким, имаде доста његових ученица и ученика. Од књижевничких снага пак, које је он на пут извео и које много обећавају, напоменућу драмске писце Ханса Пенла и Лотара Клемента. (Der Flibustier oder Seelenriele, шаљива игра Л. Клемента изашла је у Лајпцигу, како ју је Савић прерадио и за позорницу удесио.)

Јоца Савић је и иначе много радио на немачкој књижевности. Осим већ наведених радова и превода његових с француског језика спомињем овде још његову историју Théâtre française-a и студије му о Молијеру.

Немачки су песници и књижевници са мало наклоности у саобраћају са Савићем, а нарочито Павле Хајзе, Рихард Фос, Ернест Вилденбрих, Ханс Херих и многи други.

За времена глумовања му главне улоге му беху: Хамлет, Торквато Тасо, Дон Карлос, Егмонт, Карло Мор и остали трагични љубавници шекспирових, гетеових, шилерових и других класичних драма. Касније се нарочито одао студији јунака у класичним шаљивим играма. Како немачка критика признаје, Савић је најбољи представник молијерових јунака у Немачкој. Његова игра се нарочито одликовала елеганцијом и потпуним схваћањем улога, а у шаљивим играма и финим хумором.

Декориран је од Дом Педра, цара од Бразилије, Хумберта, краља италијанског и великог херцега од Саксонске.

*

Први пут сам се састао са Јоцом Савићем на универзи у Минхену, на предавању проф. Бернајса о немачкој литератури. Обрадовао се врло, кад му се приказах и распитивао се живо о нашим политичним и књижевним приликама. Из разговора шњим увидео сам, да добро прати

наше ствари и да су му врло познате како наше политичне борбе тако и најновији успеси на културном пољу. Питао ме је за Милетића, Полита, Змај-Јовановића, а нарочито је тражио од мене подробија извештаја о позориштима нашим. Говор је текао српским језиком и он је говорио сасвим правилно и чисто, а по изговору му се могло одмах познати, да је наше горе лист. Но како је у току од двадесет и више година врло ретко кад долазио у додир са Србима, то је много речи српских позаборављао.

Од то доба смо се чешће састајали. Причао ми је, како се у Вајмару обрадовао писму српског глумца, сад, на жалост, већ покојног Ређе Поповића. Савић му је вредно одговарао и кореспонденција њихова није се прекидала све до смрти Рељине. Поповић је хтео већ и да иде Савићу у Вајмар, да би се у глумачкој струци што боље изобразио, али неумитна смрт не допусти му, да изврши ту своју лепу намеру.

Нарочито се вазда живо распитивао о репертоарима наших позоришта и глумачким снагама им. Изређао сам му многе преводе с немачког и францускога, што су се на нашим позорницама одомаћили и многи и многи од тих превода нису му се допали. *Позориште треба да носи на себи шни народнога карактера, шако ће само моћи народу омиљети и благотворно ушцаати на њ.* — говорио ми је обично том приликом.

Мило му је било врло кад је чуо, да и ми на нашим позорницама имамо глумица и глумаца, који се с правом уводе у ред уметника, као што су Милка Гргурова, М. Ружићка Строцијева, Ружић, Јовановић, Мандровић.

На питање моје, да л' ћемо се ми Срби моћи обрадовати кадгод походу му у наше крајеве и ступању његовом на српску позорницу, одговорио је, да се он сад већ одрекао глумаштва, а и да није, било би му врло тешко играти на српској позорници, јер је он непрестано ван српства живео, те и не познаје скоро наше друштвене одношаје и прилике, а доста је и српски заборавио, а *глумац, као и књижевник, ваља пре*

свега да поштено влада оним језиком, на коме ствара своје духовне производе.

Што се тиче похода његова у наше крајеве рекао ми је, да је то његова давнашња жеља да се нађе једном у средини свога народа, и да ће свакако, чим узмогне, похитати у свој српски крај.

*

Никад нећу заборавити часове, што сам проживео у друштву са тим великим Србином. Дуг размак времена потенциран са удаљеношћу крајева није кадар био да утре са њега српског осећаја му. Вазда се он сећа са љубављу свога народа, из кога је поникао и поноси се својим именом и у великом, туђинском свету. Њега ваља да уврстимо у ред оних светлих изникама, који, оставивши своје крајеве, не оставише и свога имена, не одрекоше се свога народа, но и у страном свету осташе Срби и *нао Срби* дођоше до велике славе. Такав је дакле светао изникмак *Јоца Савић*, Србин-уметник, режи-

сер на краљевско-баварском дворском позоришту, а зацело не мање светао изникмак такав је и *Паја Јовановић*, без сумње највећи сликар српски, што је становао досад у Минхену, а сада живи у Паризу.

Поносимо се таким сународницима! Нека нам није жао што се тргоше од нашег кола, јер ко зна да-л' би у нашем колу могли бити оно, што су у великом туђинском сада. Нека их тамо! Врше они и онде своју српску 'задаћу, утиру пута свој осталој браћи српској и уверавају велики свет, да тамо доле на југу живи народ један, дичан и способан, ал' не још слободан и свој, коме зле прилике не дају, да се развије онако како би он то хтео и могао. Под утиском тих злих прилика налазе се многи врени синови његови, растрзан народ им овако није кадар да „*назначити поприште да се боре*“, да им даде „*машеријал к славном делу*.“ Ох, велику си истину рекао владишко-песниче:

„Из грмена великога лаву изаћ' шрудно није,
У великим народима генију се гнездо вије.“

Мил. III. Максимовић.

Л И С Т И Ћ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(*Прослава двадесетпетгодишњице српског народног позоришта.*) Изаслани одбор зготовио је предлог на који начин да се прослави та позоришна прослава. По том предлогу прослава била свршетком фебруара 1887. године, када би и позоришна дружина могла у Новом Саду бити, и трајала би *иш* дана с овим распоредом:

I. дан:

1. Пролог.
 2. Свечан говор са историјом српског народног позоришта.
 3. „*Пријашели*“, шаљива игра у 1 чину, од Л. Лазаревића, као прва представа српског народног позоришта у Новом Саду 23. јула 1861.
- За „Пролог“ ће се умолити Змај-Јован Јовановић, а за свечан говор А. Хаџић.

II. дан:

1. „*Избирачица*“, шаљива игра у 3 чина, с певањем, од Косте Трифковића.
 2. „*Преки лек*“, шаљива игра у 1 чину, од Мите Калића
- Тим начином моћи ће се видети најбоље разлика између ових шаљивих игара и шаљиве игре лазаревићеве, којом је позоришна дружина почела своје представе.

III. дан:

1. „*Владислав*“, драма у 5 чинова, од Ј. С. Поповића, као друга представа српског народног позоришта у Новом Саду 30. јула 1861.

IV. дан:

1. „*Максим Црнојевић*“, трагедија у 5 чина, од дра Л. Костића, за српску позорицу удесио А. Хаџић, музика од А. Максимовића.

Упоредњем тих позоришних дела даће се прилика, да се види напредак наше драме од оно доба до данас.

V. дан:

Поједини призори из драма од наших бољих писаца, у три раздела.

A. Први раздео:

1. „*Сеоба Србаља*“, од Ђ. Јакшића;
2. „*Немања*“, од дра Јована Суботића;
3. „*Цар Лазар*“, од Матије Бана.

B. Други раздео:

1. „*Демон*“, од дра Милана Јовановића;
2. „*Бурађ Бранковић*“, од Ј. Ђорђевића;
3. „*Шеван, последњи краљ босански*“, од Мите Поповића.

B. Трећи раздео:

1. „*Српски хајдуци*“, од Ђорђа Малетића;
2. „*Петра Сегединац*“, од Л. Костића;
3. „*Сабља Краљевића Марка*“, од Ј. Ђорђевића и А. Хаџића. (Седма слика: „*Српско Славље*“).

Уједно је предложено и то, да се у спомен те прославе напише и изда повесница нашег позоришта за 25 година опстанка му и да се за тај посао умоли А. Хаџић.

Све те предлоге прихватио је управни од-

бор и одредио је нарочити одбор, који ће моћи према приликама предложени програм у нечем и преиначати.

(Дружина српског народног позоришта) налази се сад у Панчеву. У В. Кикинди бавила се од 8. августа до 15. октобра о. г. За то време давала је 37 представа и једну вечерњу забаву. Било је и неколико представа за народ с обаљеним пенама. О тачном приходу и расходу јавићемо кад стигну рачуни од месног позоришног одбора у В. Кикинди. За сад само толико, да је цео приход износио око 3700 ф. и да ће бити и сувишка нешто мало више од 100 ф.

Овом приликом управа српског народног позоришта сматра за своју врло пријатну дужност, да јавно благодари г. Роберту Толингеру, управљачу певачке дружине „Гусле“, на његовом родољубљивом труду, који је уложио око обучавања позоришне дружине у певању, и на ревности, коју је показао према овом нашем народном заводу тиме, што је у представама и лично суделовао, и што је више пута отказивао и своје приватне часове, који му се плаћају, само да представе са певањем што боље испадну. Нека му је слава и хвала!

Тако исто нека је и слава и хвала како певачком друштву „Гуслама“, тако и појединим члановима његовим, који су у више представа суделовали.

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У БЕОГРАДУ.

* (Мара Ђорђевићна.) Има томе нешто више од осам година, од како је М. Ђорђевићка, на велику тугу пријатеља позоришне уметности, напустила позорицу, посветивши свој живот својој породици. У том свом животу имала је много тешких тренутака. Оставши већ више од годину дана без свога друга, одлучила се, по савету искрених пријатеља, и њених и позоришних, да се опет посвети позоришној уметности, да у раду тако одличном, у ком је стекла била толике славе, потражи ојађеној души својој занимања и растуженом срцу своје утехе. Познавши живот и са горке, тешке стране његове, М. Ђорђевићка умеће природно и разумљиво задахивати своју приказивачку игру тим новим животом, а тиме још више себи осигурати успех у позоришном свету, који све више и више показује, да с разумевањем и праведно уме ценити и поштовати глумачку уметност.

М. Ђорђевићка ступила је два пута на позорницу, 18. и 22. октобра о. г., у „Добросретници“ и у „Дон Цезару од Базана“.

О игри њеној пише „Нови београдски дневник“ у свом 137. броју овако:

„После шестогодишњег ћутања јавила се г. Мара Ђорђевића у „Добросретници“ и „Дон

Цезару.“ У првом делу, као невина девојчица, а у другом као карактерна жена. Па каква је успех показала? Пре свега изјављујемо, да је она, као призната вештакиња, пређе већином играла наивну струку, и у њојзи је доста лаворових венаца однела. У наивној струци она је прави уметник! То је још онда критика констатовала, а пауза од шест година показала је још више. Показала је, да после ње неимаћасмо више преставника у тој струци; ма да су се на бини често и даровите почетнице, али само почетнице, такмачиле. Данас пак, ако не узмемо на ум мало усиљену промену органа, која је без сумње од узбуђења дошла, она је у „Добросретници“ показала исту вештину и окретност, којом је и пре шест година располагала.

У „Маритани“ пак видесмо је први пут, као уметницу, која се решила, да из најивне струке пређе у карактерну. Овде се морамо задржати мало, не за то што нам је мисао о њезиној игри у овој струци још непречићена, већ зато, што смо, може бити, ми први који се усуђујемо да наш критички поглед о њеној игри у овој струци обележимо. Пре свега каква је улога Маритане у овоме комаду? Јели то главна или споредна? Ми велимо и једно и друго! Главна је по томе, што се у неким чиновима дело око ње врзе, а споредна по томе, што је та рола по величини врло мала и што сама по себи није од бог зна какве важности. Но ипак има у њојзи једна добра страна, а та је, да вешт глумац од ове епизоде, ако јој само схвати главно тежиште, може да начини уметничку студију. Ови моменти леже у IV. и V. чину нарочито кад се Маритана, некадашња играчица са мадридских улица, а сада грофица од Базана, правда пред својим мужем, као и сцена између ње и краља шпањолског. Је ли г-ђа Мара успела да овај тешки моменат савлада? Ми велимо: јесте! Она га је савладала онако, као што то доликује уметнику, од кога је публици то и очекивала. Нарочито у сцени очајничке одбране једне жене, која самоубијством хоће да спасе своју част од насиља једнога краља. Но што је још значајније, она је свуда у таквим моментима избегавала да *виче* и *срце паражућим крицима да заглушије уши слушајлаца*. Очајничко бранење, душевна борба са потресима, њено правдање пред мужем све је то пратио обал, мелодичан *тих глас*. Болови душе и срца беху изражени тако очајнички, па опет тако тихо, да смо одмах изrekli: гле, та глумица не мора дизати урнебеску вику, па да изрази какав јачи душевни потрес! То је она врлина код ове госпође, која нам се учинила најзначајнија; и ми у интересу њезином и нашег слуха, који је, на жалост, често раздиран, обраћамо уметници поглавито пажњу на ову окол-

пост. Нека само таквим путем иде на ње, у великом делу публике, наћи искрене поштоваче, који ће јој вазда своје признање указати. Ако госпођа Мара није ову ролу случајно одиграла него је студијом до тога убеђења дошла, ми јој честитамо; ако је пак случајно играла тако, онда по ново велимо, да неће згорега бити да обрати пажњу на горње мишљење.

Ми бисмо могли још што шта у похвалу њезину на овом месту казати, али се плашимо од оне пословице: „Ко хвали тај квари.“ Бојимо се да г-ђа Мара још при првој представи после дуге паузе не каже: Оплепа сам око своје главе лавров венац, ја сам достигла врхунац. Но ми се уздамо да она неће то мислити. То је само особина обичних дарова, који су у стању само у неколико да се над дилетантима уздигну. *Прави уметник је поред свију венаца шак самим собом незадовољан*

Управа нам је овим начином дала нов доказ, да се она озбиљно брине, да нам добар укус омили.“

ИЗ ПОЗОРИШНОГ СВЕТА.

(*Са мађарске позорнице.*) На пештанској опери гостовала је пољкиња Тереза Аркел и певала је на пољском језику у „Хугенотама“. Постигла је врло велики успех као Валентина. Критичари пештанских листова не могу доста да је се нахвале и траже да је опера ангажује. — У *колошварском позоришту* гостовала је Илга Палмајева, која, ма да је сада престочица „enfant gatée“, незаборавља Колошвар, где је некада своје прве успехе славила.

(*Листове ности.*) Становништво бајрутско хоће да задржи листове ности и да му на гробу подигне величанствен споменик. Основао се већ и одбор да ту замисао у дело приведе.

(*Споменици Лаубу и Дин. елштету*) пређашњим управитељима дворског позоришта у Бечу, подићи ће се у фоајеру новог дворског позоришта. Споменике ради чувени бечки вајар Натер.

(*Позоришне награде.*) У Бечу су расписане три награде (1200 фор., 800 фор. и 400 фор.) за три изворна дела из бечког живота.

(*Позоришна клана.*) Против позоришне клане устали су врло енергично бечки листови. У Бечу постоји права клакерна дружина, која тргује. Који јој плумац плати, она му у позоришту тапше, а који не, тога извижде. Тако они често утку многи уметнички дар. Клакери заслужују тиме силан новац. Њихов начеоник купио је у Угарској за 70.000 фор. велико добро себи. Време би било, да се тој заиста бесавесној трговини са уметношћу на пут стане.

(*Царска принцеза Марија Валерија*) написала

је једну шаљиву игру. Тврде, да јој је тај посао добро испао за руком. У месојеђама представљаће се та игра у царском породичном кругу.

(*Лондонска музична школа*) отворена је већ. Величанствена је то зграда. Може у њу да стане до 4000 питомца. Има 120 професора. Зграда је стала милијон форината

(*Слику Ленке Хаџићеве*), српске уметнице, донео је српски велики илустровани календар „Годишњак“. Л. Хаџићева је на слици представљена у костиму Виле из „Сабље Краљевића Марка“. Нама је веома мило, што слика наше уметнице краси ову народну књигу. „Годишњак“ је донео и слике српских уметника г. г. Д. Ружића, Тоше Јовановића и гђе Ружићке.

(*Дилетанти из краљевске породице.*) Неки чланови шведске династије играју као дилетанти. Недавно су у Штокхолму представљали Шекспировог „Хамлета“. Главније улоге биле су у рукама женских и мушких чланова краљевске породице. Представа је добро испала. И жена пок. руског цара Александра II. играла је неколико пута у свом летњиковцу у Бијарицу. Гледала су је само дворека господи и госпође. Игра је била, колико се то може за почетницу узети — веома добра. И. И—ћ.

С М Е С И Ц Е.

(*Др. Алберт Линднер*). Шилеровом наградом увенчана трагедија „Брут и Колатин“ позната је и код нас. Она је с успехом приказивана у београдском народном позоришту, а тако исто је и штампана у преводу дра Владана Ђорђевића. Али о писцу те трагедије, дру Алберту Линднеру, не ће много знати наш свет, а судбина његова је веома жалосна. Он је доста давно полудео, и како јављају из Немачке, и сад се још налази у лудници код Далдорфа, додајући уз то, да уопште нема изгледа да ће оздравити. Сам болесник чини се, да не зна у каквом се јадном стању налази; он све има у глави рачуне и планове, да се врати на поље књижевног рада, и радује се унапред, како ће му се сви ти планови испунити и како ће се писањем прославити. Породица линднерова налази се, на жалост, и сад, као и пређе, у врло жалосним материјалним приликама.

(*Урвази.*) У монаковском дворском позоришту представљана је пре неког времена први пут „Урвази“ најбоља и поред „Сакунтале“ најлепша драма старог индијског (санскритског) песника Калидазе и целе старо индијске књижевности. Велике су спреме чињене за ту представу и она је испала у свему веома сјајно.

Издаје управа српског народног позоришта.